

Over de wilsonvrijheid

Jan Proos

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

Samenvatting	Artikel over Calvijns uitleg van de vrije en de geknechte wil. Ondanks het feit dat we geen vrije wil hebben, moeten we toch streven naar het goede.
Bronvermelding	Proos, J.P. (2009) Over de wilsonvrijheid. In: Aan de slag met Calvijn, Bronteksten op school - deel 1 (pp. 45-46) Gouda: Lectoraat Onderwijs & Identiteit
Thema *	Inspiratiebronnen
Gebruik **	Hoofd/hart
Plaatsingsdatum	2009
Gerelateerde artikelen	n.v.t.
Trefwoorden	Vrije wil, geknechte wil

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevend*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

Tekst 11 Over de wilsonvrijheid. Boek II, II

Kunnen we nog wel wat goeds doen? Het is toch deprimerend voor een mens dat hij onbekwaam is tot enig goed? Waarom moet er dan binnen het Calvinisme zo de nadruk gelegd worden op de onvrijheid van de wil? Calvijn gaat uitvoerig op deze kwestie in en laat twee kanten zien in het spreken over de vrije en de geknechte wil.

II.2.1 Inleiding: het belang van de leer over de onvrije wil; problemen met betrekking tot deze leer

Nu gebleken is dat de heerschappij van de zonde, zodra zij de eerste mens als haar dienaar aan zich gebonden had, zich niet alleen over zijn geslacht als geheel uitgestrekt heeft, maar ook elke ziel op zichzelf in haar greep houdt, moeten we nog nader onderzoeken of wij van alle vrijheid beroofd zijn sinds wij tot deze slavendienst gebracht zijn, en als er nog iets van over is, hoever die vrijheid dan strekt. Maar om ons des te gemakkelijker te doen zien wat in deze kwestie de waarheid is, zal ik eerst kort het doel aangeven waarop het gehele betoog uiteindelijk gericht moet zijn. De beste manier om ons voor vergissingen te behoeden is dan, denk ik, de gevaren in ogenschouw te nemen die zowel van de ene als van de andere zijde dreigen. Als de mens namelijk alle goeds ontzegd wordt, grijpt hij dit meteen aan als een aanleiding om niets meer te doen, en omdat er gezegd wordt dat hij uit zichzelf in het geheel niet in staat is om de gerechtigheid te beoefenen, maakt hij zich daar ook niet meer druk over, alsof het iets zou zijn wat hem niet aangaat. Anderzijds kan hem niet het minste of geringste toegekend worden waarop hij zich zou kunnen beroemen, of God wordt daardoor van Zijn eer beroofd en de mens glijdt weg in een roekeloos vertrouwen op zichzelf.

Als we niet willen vastlopen op deze klippen, moeten we hier dus de koers volgen dat de mens er weliswaar van doordrongen raakt dat er in hem niets goeds meer over is en dat hij aan alle kanten ingesloten is door de grootste ellende en nood, maar dat hem toch ook geleerd wordt te streven naar het goede waarvan hij verstoken is en naar de vrijheid waarvan hij beroofd is. Eigenlijk zou hij hierdoor ook nog sterker uit zijn werkeloosheid wakker geschud moeten worden dan wanneer de mens voorgesteld werd als de bezitter van het grootste goed. Iedereen ziet wel in hoe noodzakelijk dit tweede punt is, maar ik zie dat er over het eerste bij meer mensen twijfel bestaat dan wel betamelijk is. Want al bestaat er geen verschil van mening over dat men de mens niet iets ontnemen mag wat hem toebehoort, men moet ook onomwonden vaststellen hoe belangrijk het is dat hij van alles afgebracht wordt waarop hij zich ten onrechte beroemt. Als het de mens immers zelfs niet vergund werd in zichzelf te roemen toen hij door Gods weldadigheid met de hoogste ereteken onderscheiden was, hoezeer past het hem dan niet om nederig te zijn, nu hij wegens zijn ondankbaarheid van de hoogste eer in de diepste eerloosheid neergestort is? Voor de tijd, wil ik zeggen, waarin hij tot het toppunt van de eer gevoerd was, kent de Schrift hem niets anders toe dan dat hij naar Gods beeld geschapen was. Daarmee bedoelt zij uiteraard aan te geven dat de mens niet door iets goeds van hemzelf gelukkig was, maar doordat

hij deel had aan God. Wat is daarvan nu nog over dan alleen dit, dat hij, van alle glorie ontbloot en verstoken, de God erkent voor wiens weldadigheid hij geen dankbaarheid kon opbrengen toen hij overstromd werd met de rijkdommen van Zijn genade? En dat hij de God die hij niet verheerlijkt heeft door Hem erkentelijk te zijn voor de goederen die Hij gaf, nu althans verheerlijkt door Hem zijn armoede te belijden?

Wanneer ons elke aanleiding om ons op wijsheid en deugd te beroemen ontnomen wordt, strekt dat niet alleen tot Gods eer, maar het is evenzeer in ons eigen belang. Zij die ons gaven toeschrijven die wij in werkelijkheid niet bezitten, doen daarom iets wat heel schadelijk voor ons is en tegelijk Gods eer aantast. Wat gebeurt er namelijk anders, wanneer ons geleerd wordt in eigen kracht te strijden, dan dat wij ons, steunend op een rietstok, hoog verheffen, met het gevolg dat wij kort daarna ten val komen doordat die rietstok breekt? Het is trouwens zelfs al een te rooskleurige voorstelling van zaken als onze vermogens vergeleken worden met een rietstok, want het is niet meer dan rook wat ijdele mensen hierover fantaseren en uitkramen. Op goede gronden doet Augustinus dan ook zo vaak die welbekende uitspraak dat de vrije wil door haar verdedigers meer geschaad dan gesteund wordt. Dit moest vooraf gezegd worden omwille van sommige mensen, die een grote afkeer van dit hele onderwerp van gesprek krijgen als zij horen dat alle vermogens van de mens tot de grond toe afgebroken worden, om op die manier het gebouw van Gods vermogen in de mens te laten verrijzen, want zij vinden het maar gevaarlijk, zo al niet overbodig om dit aan de orde te stellen. Toch gaat het hier duidelijk om iets wat voor de godsdienst nodig en voor onszelf zeer nuttig is.

Vragen:

1. Welk voordeel en welk nadeel beschrijft Calvijn als het gaat over de leer dat de mens geen vrije wil heeft?
2. Hoe kan Calvijn zeggen dat we, ondanks dat we geen vrije wil hebben, toch moeten streven naar het goede?
3. Calvijn haalt ook de kerkvader Augustinus aan. Wat bedoelt Augustinus met het gezegde dat de vrije wil door zijn verdedigers meer geschaad dan gesteund wordt?
4. Hoe verhouden zich Calvijns gedachten over de wil zich met de motivatie van kinderen?